

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, DORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN, községi iskolai igazgató, egyleti pé. tárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők

Az új miniszter.

Vallás- és közoktatásügyi miniszterré gróf Csáky Albint nevezte ki Ő Felsege a következő királyi kéziratral:

Kedves gróf Csáky!

Magyar miniszterelnököm előterjesztése folytán Önt — az országgyűlés főrendi házában viselt alelnöki állásától, valamint Szepes vármegye főispáni állásától való felmentése mellett — vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteremmé ezennel kinevezem.

Kelt Gödöllőn, 1888. évi szeptember 22-én.

Ferencz József, s. k.

Tisza Kálmán, s. k.

*

A vallás- és közoktatásügyi tárca nemcsak fontos, hanem kényes természetű is. Akár az államnak az egyházi és nemzetiségi igényekkel szemben álló érdekeit tekintjük; akár hazánk gyors haladást sürgető közmívelődési követeléseit állítsuk szembe az államháztartás deficit mérélegével; mindenütt olyan nehézségekre bukkanunk, melyeknek elhárítása nem közönséges tehetséget tesz szükségessé.

Régen azt mondták, hogy minden magyar ember született jogász, vagy legalább annak tartja magát. Ma elmondhatjuk, hogy mindnyájan szemenszedett paedagogusok vagyunk, vagy legalább annak tartjuk magunkat. Mindenikünknek meg van a maga programja. Egyik a népoktatást akarja minden áron elébb vinni, másik fontosabbnak tartja ennél a középoktatást, a harmadik a felsőbb oktatásra helyezi a fősúlyt, a negyedik szakoktatást, iparfejlesztést akar, az ötödik a nőnevelést látja legelhanyagoltabb állapotban, a hatodik a legfőbb hiányt abban látja, hogy nem elég gyakorlatias az oktatás, a hetedik az utilitarizmus ellen kél ki stb. stb.

Szóval, nagyon sokan mást, meg mást akarnának; csak abban az egyben egyeznek meg, hogy takarékoskodni kell, mert fogy a pénz. Pedig, a ki a nemzet kulturális fejlesztésétől elvonja a szükséges költséget, éppen úgy teszen, mint a ki a testnek nem adja meg a nélkülözhetetlen táplálékot. Tudjuk, hogy a jelzett ellentétes nézetek és viszonyok közt nem könnyű megtalálni a helyes utat.

És mi mégis azok után a miket gróf Csáky Albinről tudunk, megnyugvással s reménnyel nézünk a jövőre. Kitünő tehetség, széles látókörű mivelttség, jóakarattal, való érdemeken alapuló tekintély és a nemzet osztatlan közbizalma, a miket a gróf új állásába magával viszen. Hiszszük, hogy e választás egyike lesz a legszerencsésebbeknek.

Álljon itt az új miniszter életrajzából egynehány adat.

Körösszeghi és Adorjáni gróf Csáky Albin született Szepes megyében Krompachon 1841. ápril havában. Atyja az 1882-ben elhalt gróf Csáky Ágost, anyja báró Prónai Iphigenia volt.

Családja egyike a legrégebb magyar főúri nemzetségeknek, s ősei 1560-ban nyerték a grófi czímet. A Csákyak terjedelmes uradalmakkal bírtak úgy Erdélyben, mint Magyarországon, különösen Biharmegyében, s közülök többen nevezetes szerepet játszottak hazánk történetében.

Gróf Csáky István jelentékenyen emelte a család tekintélyét és birtokait, mert 1633-ban kir. adományként nyerte a szendrői kapitányságot s a szépesi várát a hozzá tartozó 123 községből álló uradalommal. A Csáky-nemzetség azóta Szepes váranak örökös ura nevét s azal együtt Szepes megye örökös főispánját is viseli. Ugyanakkor István öccse László Déva várát nyerte adományul. László magtalanul halván el, az ő uradalmi is az István utódaira szállottak. Az 1861-iki rövid alkotmányos időszak alatt a szépesi főispányságot gróf Csáky Ágost, az Albin atyja viselte.

Gróf Csáky Albin gymnásiumi tanulmányait Lőcsén, a jogi tanulmányokat Kassán és Budapesten végezte, 1863-ban ügyvedi oklevelet nyert, 1865-ben Szepes megye löcsei kerületének képviselője lett. Ezen országgyűlésen, mint alig 24 éves fiatal képviselő a korjegyzői tiszteletet viselte. Fényes tehetsége hamar magára vont a kormány figyelmét úgy, hogy 1868. ápril havában már Szepes megye főispánjává nevezték ki. Azóta mint főispán közigazgatásbeli jártassága, kiváló tapintata, magas mivelttsége és szeretetreméltósága által teljes mértékben megnyerte s állandóan bírja úgy megyéje, mint minden ismerősei osztatlan tiszteletét, szeretetét s nagyrabecsülését. Az ország felső vidékének nemcsak hivatalos állásában, hanem a társadalmi téren is kiváló szolgálatokat tesz nevével együtt. Székhelyéhez közel, a mindszei szép kastély, hol szabad idejének egy részét tölti, ébresztő központja a felső vidék társaséletének. A közügynek tett sok oldalu szolgálatainak elismerésül Ő Felsege a Lipót-rend közép-

keresztjével tüntette ki, melyhez utóbb a pápai Szent-Gergely-rend nagy keresztjét, s a valóságos belső titkos tanácsosi címet kapta.

Legközelebről a már említett méltóságok mellett főasztalnokmester lett és a főrendiház alelnöke volt. A kormány ismerve tehetségeit, melyeknek úgy a bizottsági, mint a főrendiházi tárgyalások alkalmával is sokszor adta jelét. már régebben is igyekezett megnyerni, hogy a főispáni tevékenységénél fontosabb ügykörrel bízassa meg. Így 1880-ban a közös pénzügyminiszteri, utóbb pedig a közlekedésügyi tárczával kínálták meg. Azonban ezeket egészségi okokból nem fogadta el. Örvendünk, hogy ezen akadályozó okok nem állanak többé a gróf útjában.

A vallás- és közoktatási tárca betöltésére éppen olyan tulajdonságok szükségesek, a milyenekkel a gróf bír. A grótot mindenki úgy ismeri, mint fennkölt szellemű, higgadt s ügybuzgó tapintatos férfit.

A vallás- és közoktatási miniszter hatáskörébe eső tényeket, működési részleteket nem lehet pénzértékre átszámítani. Azoknak becsét, jelentőségét csak az tudja méltányolni, a kit a fennszárnyaló szellem a közönségesnél magasabb szempontokra emel. A gróf és családja egyike az irodalom és művészet legbuzgóbb pártfogóinak. Maga is több tanulmányos cikket írt. Neje pedig újabb időben fordította le szép sikerrel Dahn Felix „Odhin vigasza” című regényét. De a közoktatási tárczánál az eszmények, sőt még a külföldi minták után sem lehet vaktában nyargalni. Ezért teljes szívvel örvendünk, hogy a grófnak eszményi iránya, s buzgótsága mellett egyik jellemző sajátja a higgadt megfontolás. Nekünk a közoktatás terén legsürgetősebben nem annyira új intézményekre van most szükségünk, mint inkább arra, hogy a meglévőket s megindítottakat fejlesszük, erősítsük. A népoktatás utnak indult, de még messze van azon céltól, melyet el kell érnie.

Nem szabadna e hazában egyetlen egy magyar, honpolgárnak lenni, a ki ne bírja azon nélkülözhetlen ismereteket, a melyeket, legalább az elemi népiskola nyújthat.

Erős meggyőződésünk, hogy a nemzet intensív erejének gyarapítására nincs biztosabb eszköz, mint a népzömének a tudatlanságból kiemelése. Ez a gondolat vezette a lánglelkű Eötvöst, midőn a népoktatási törvényt megalkotta. A néptanítók bizalommal tekintenek az új miniszter felé s remélik, hogy olyan hévvel fogja felkarolni ezen a legutóbbi időkben a sok sürgős teendő közt egy kissé háttérbe szorított ügyet, a melyet annak állami fontossága megérdemel.

A gróf a köztörvényhatósági önkormányzatnak hiva. Ezen eszmékör reményt nyújt nekünk, hogy a közoktatási kormányzat meg lesz óva a tulhajtott központosítás veszélyeitől s nem fog útjában állani, a biztos haladásra mulhatlanul szükséges erők szabad fejlődésének.

Fazakas József.

Humboldt elve a természetrajz tanításánál.

(Vége.)

A harmadik kurzus első része az erdővel kezd s április, május, június hónapokon át a fűz, gyertyán, nyír és mogyorófafák ismertetésével foglalkozik. S míg az első kurzus alkalmával főleg a fa termetére és lombozatára fordította a tanuló figyelmét, most a barkával s a növény termőinek beporozásával ismerteti meg őt. Megfigyelés alapján rávezeti a gyermeket arra, hogy e barkák virágpóra száraz, nem ragad s ezért a rovarok nem

eszközölhetik a beporzást, mint más növényeknél, hanem a nagy mennyiségben fejlődő port a szél hordja szét s hinti a bibére.

A platán, jávor és gesztenye ismertetésénél hasonlóképen főleg a virágzat az, a mit a gyermekkel tüzetesebben megfigyeltet s az a szolgálat, melyet a mézelő méh és dongó-méh e virágok beporzásánál teljesítenek.

A tölgyfa ismertetésénél sem csak a levéllel és törzsszel foglalkozik, mint az I. kurzusban, hanem a kétféle virágzat megismertetése után, bemutatja azt az állatvilágot is, melynek élete a tölgyfához van kötve. Néhány cynipsz (gubacsdarázs) fajt gubacsával s beszél arról is: milyen életmódot folytatnak e fán a szarvasbogár, hangya, cserebogár, a harkály, a kakuk és a különböző éneklő madarak.

S most áttérve a bükkfára, azt is részletesebben ismerteti, valamint az erdőnek eddig csak röviden említett vagy még említetlen lakóit: a kakut, fülemülét, gyíkot, siklót, viperát és a hegyi patakok lakóját: a pisztrángot.

E kurzus második része a tó élő világával foglalkozik. Egymás után beszél a sásliliomról, a lápszövről (Sparganium ramosum), Részletesebben ismerteti meg most a békát, mely itt éli át kifejlődési korszakát és a tavi növényzet sűrűségében keres több faja menedéket üldöző elől. Megismerteti a teknős-békát, a gólyát, mely a tó állatvilágából táplálkozik; a feeskét és billegetőt, melyek a ragadozó madarak elől a nád- és sás sűrűjébe menekülnek s egyszersmind itt találják meg eledelüket: a rovarokat.

Minden ily szakasz után összefoglalja e munka a letárgyalt állatok és növények rokon fajainak közös ismertetőjeleit és közös tulajdonságait. Itt pld. a tó birodalmából a hullók és békák fölött tart általános áttekintést.

A III. rész aztán a kert gyomvirágaival (burián) és ezen virágok látogatóival vagy a kert más lakóival foglalkozik.

A fehér árvacsalán ismertetésénél péld. egyszerű módon érteti meg a tanulóval, hogy az ilyen szerkezetű ajakos virág mézét apró hivatlan vendégek nem élvezhetik, csak a nagyobb rovarok: méhek és dongó méhek, mert a méh szájrészei nemcsak szívásra, de nyalásra is alkalmasak, s míg hosszú nyelvét beledugja a méztartóba, addig vastag szőrös teste odaér az ajak boltozata alatt álló porzókhoz és a ragadó por testéhez tapad; e port aztán más virág bibéjére viszi. A légy szája azonban csak szívásra van berendezve; de rövid szívócsövél nem érhet a mézhez, s mivel a legtöbbnek teste kicsiny, por sem tapad hozzá, s így viszont szolgálatot sem teljesíthetne a mézért, ha valahogy hozzá jutna; de arról gondoskodott a természet, hogy a mézig ne jusson, mert a virág csöve szűk, s így a légy teste bele nem fér.

A hangyát pedig a nyél szőrszállai tartják vissza a mézrablástól.

Ezek után ismerteti a mérges ádást, a pókot, a földi gilisztát, s azt a hasznót, melyet e megvetett igénytelen féreg a termő földnek hajt az által, hogy azt lazábbá, — s míg testén keresztül megy, — terméke nyebbé teszi.

E szakasz végén is tart áttekintést, melyben a rokon növények közös ismertető jeleit foglalja össze.

A IV. rész ismét az erdőbe vezet. Megismerteti 1.) az erdő hűséges védőit: az éjjelező denevért, cziczkányt, tövisdisznót és vakondot. A madarak közül a harkályt, szénczinkét és ökörszemét. Azután 2.) az erdő vadállatait

(mint a vadászat különös tárgyai): őz, nyul; 3.) a mókus; 4.) a róka, menyét, borz, — s végre a ragadozó madarak: héja, ölyv, füles bagoly és csuvik kerülnek megfigyelés alá.

E szakasz befejezésétől kimutatja: milyen viszonyban vannak a lomberdő e lakói egymáshoz és az erdőhöz. A visszapillantásban eddig összefoglalja 1.) az emlősök, 2.) a madarak általános és közös ismertető jeleit.

Az V. rész a folyóviznek lakóit ismerteti. Egymás után következnek: a fehér hal, közönséges ponty, a csuka, durbancs, a vidra (*Lutra vulg.*) és rák.

Ezen állatok tárgyalásánál, valamint a szakasz végén is rámutat arra a viszonyra, mely a folyó lakói közt fennáll. A visszapillantásban pedig a halak közös ismertető jeleit foglalja össze, s megérteti azt, hogy a kopoltyuk és uszósárnyak berendezése, — a test alakja, — az életmód, — mind-mind csupán a vízben való életre teszi őket alkalmazsá.

A kötet (I. k.) végén aztán összefoglalja mindazt, a mi a gerincezes állatok typusát jellemzi.

Ez tehát az első kötet tartalma. Érdekes a methodus és sok hasznos utasítást ad különösen a szemléltető oktatásra nézve. Habár nem tagadhatom, hogy egy párszor — véleményem szerint — túlzásba is megy a szemléltetéssel. Én legalább nem tartanám helyesnek, ha valaki az egeret egérfogóban vinné a tanterembe; vagy a dongó légy élő álczáit az általuk összerágott sajt, vagy húsdarabon mutatná be. Az efféle visszatetszést — sőt némely tanulóban undort keltene. S így némileg szem elől tévesztené a tanító a természetrajzi oktatás egyik főcélját: a természet megkedveltetését.

A másik túlzás szerintem az, hogy nem csak itt, de a következő kötetekben is mellőzi a külföldi faunát és florát (kivéve néhány meghonosult szobai növényt és házi állatot.)

No, de az elébbi hiba elenyésző csekélység és kikerülhető a tanító által. Utóbbi ellenvetésem pedig több pädagogus elve szerint nem hiba, hanem erény. Ez tehát vitás kérdése a pädagogiának, melyet szerzők a módszertani munka II. kötetének bevezetésében föl is emlitenek, s így elvszerűleg kerülnek a külföldi növények és állatok ismertetését.

A II. kötet a negyedik és ötödik kurzust foglalja magában; tehát a 6 ik iskolai évre és 7-ik év nyári felére van szánva. A III. kötet a 7-ik év őszi és téli felének és a 8-ik iskolai évnek anyagát dolgozza fel.

Ezeknek részletezésével azonban nem fáradsom olvasóimat.

Csupán annyit említek meg a II. kötetről, hogy ebben (s annál inkább a következőben) már az ásványország is a szemléltetés körébe esik.

Beszél t. i. a homokpadok, — s így az üledékes kőzetek, a földrétegek keletkezéséről. A szántóföld alkotó részéről. A Németországban található lelenczkövekről és a gránit szerkezetéről. Elmondja a szén, kréta és mész keletkezési történetét, szerkezetét; s ezen az alapon, kellő szemléltetés segítségével, megtanulja a gyermek azt. minő átalakító befolyása van a tűznek, víznek, az állat és növényországnak a földrétegek és sziklák képződésére és az egész föld fejlődésére.

De e kötet különös — tehát az eddiginél is nagyobb súlyt helyez az állat- és növényországban végbemenő élettani folyamatokra.

Beszél a növény és állat táplálkozásáról, lélekzéséről s azon kölcsönös szolgálatról, melyet e folyamatok által egymás iránt, s a természet háztartásában teljesítenek. Nagyon érdekes és könnyen kivihető módon szem-

lélteti péld., hogy a vízbe merült növények, milyenek a hinárfélék közül különösen az *Elodea canadensis* és *Ceratophyllum demersum*, minő fontos szolgálatot teljesítenek az álló vizekben élő állatok részére. Szemléltetőleg bebizonyítja, hogy e növények visszaadják a víznek azt, a mit az állatok elhasználnak: az állati lélekzésre föltétlenül szükséges levegőt és felhasználják a halak, s más ilyen vízi lakosok által kilelékzett szénsavat.

S míg az aranyhal péld. olyan aquariumban hamar elpusztul levegő-hiány miatt, melyben hinár nincs és a vizet naponként nem cserélik; addig sokáig él az olyan edényben, mely hinárt is tartalmaz, abban az esetben is, ha több napig nem cserélik meg a vizet.

Hogy már most a szóban forgó mű nyújtotta módszer csakugyan jobb-e, mint az eddig követett módszerek, azt csak a tapasztalat bizonyítja be teljesen. De azt látjuk a műből, hogy szerzők nem tévesztették szem elől azt az elvet, a melyből kiindulva e módszeres természetrajzi könyvet megalkották. S mindenütt ki lehet mutatni, hogy Humboldt elvéhez hívek: A természet, mint jól rendezett egész jelenik meg szemünk előtt. Az állatok és növények nem úgy tűnnek föl, mint egymástól izolált lények, de mint olyanok, a melyek egymást kiegészítik, egymás lételetét föltételezik. És soha sem felejtik megemlíteni azt a jelentőséget, melyet állatok, növények a természet háztartásában képviselnek.

S a legigénytelenebb, vagy az emberre nézve kárteknony állatok (légy, svábbogár, moly stb.) megismertetésénél is rámutat arra a szerepre, melylyel azok a természet összhangjához hozzájárulnak; melylyel az anyag gyorsabb körforgását előmozdítják. Mert vagy korhadó, rothadó anyagokat használnak el (péld. a boiha álczái a korhadó fűrészek közt, a szunyog álczája a vízben); vagy olyan anyagot, mely más állat számára, mint tápanyag hasznavehetetlen (péld. a molyok álczái); alakítanak át s tesznek alkalmassá arra, hogy a növények által hamarabb fölvetessenek, s ezen az uton belekerüljenek ismét az anyag forgalomba.

Szóval: azt a kölcsönző viszonyt, mely a természet három országa közt fenáll, mindig szem előtt tarja.

S hogy az élő lények fejlődését, életműködését is figyelemmel kísérhessék a tanulók, lelkére köti a természetrajz tanítójának, hogy önmunkásságra serkentse a növendékeket; s mivel a gyermeket nem lehet annyiszor a szabadba vezetni, a hányszor erre szükség volna: a lelkiismeretes tanító kötelessége az, hogy minél több természetet varázsoljan az iskolába. Ezért ajánlja e módszertan az iskolai aquariumok föllállítását is. (E célból csakis az egyenes falu edények alkalmasok. Ha az üvegfal görbe, pld. domboru a sugártörés igen nagy, s a benne levő állatok is eltorzulva látszanak.) Ilyen aquariumban a béka, szunyog, szitakötő kifejlődése szépen megfigyelhető, ezen kívül egy pár halat, néhány apró rákot, vízi pókot, édes vízi hydrát, a növények közül: hinárféléket és békalencsét is eltarthatunk benne.

Átalán a szemléltetésre nagy súlyt helyez; s erre nézve — miként már említém — sok életre való ajánlatot tesz.

Az elősorolt okoknál fogva e könyv, s a benne keresztülvitt új módszere a természetrajzi oktatásnak: mindenkit érdekelhet, a ki az elemi és polgári, vagy felsőbb leányiskolákban, — vagy egyáltalán a harmadik iskolai évtől kezdve, foglalkozik a természetrajz tanításával.

Mert szüntelen és fáradszhatatlanul kell keresnünk a legjobb utat, melyen a nevelés és oktatás legüdvösebb céljait elérhetjük!

Binder Laura.

A kötelességérzetről.

Ez alkalommal a kötelességérzetről s főképen annak az iskolázás első éveiben való képzéséről akarok egy pár tapasztalatot és abból kiindulva néhány észrevételt elmondani.

Közönségesen használt értelemben azon embert nevezük kötelességérzőnek, ki mindennemű hozzá tartozó teendőt igyekezik megismerni és a tőle telhetőleg legjobban végrehajtani. A kötelességérző ember nem tűrheti a mulasztást, rendes idejében elvégezi dolgait még akkor is, ha azok rokonszenvét nem bírják, vagy éppen meggyőződésével ellenkeznek. A kötelességérzet legjobban ki van fejlődve a katonaságnál, hol azt a szigorú fegyelem segítségével képezik ki, s gyakran elnyomja az egyéni akaratot teljesen. Nem lehet ohajtásunk, hogy a polgári életben is a katonasági fogalom szerint értelmezett kötelességérzetet valósítsuk meg, de az mindenesetre nagy áldás volna, ha minden ember szabad elhatározásból, kötelességérzete által sarkalva oly pontosan igyekeznék teljesíteni feladatát, mint a hogyan a katona teszi sokszor kényszerből.

A kötelességérzet nincs mindenkinél kifejlődve, s ha teljesen hiányzik, a hanyagság áll elő, melylyel az iskolai életben nagyon gyakran van dolgunk. A magam közvetlen körében 10 gyermek közül is alig mondhatnám el egyről, hogy kötelességérző. Ez pedig nagyon kedvezőtlen arány, pedig nem ismerek oly népiskolát, hol a viszonyok e tekintetben sokkal kedvezőbbek lennének. E baj miatt a tanító nem okozhatja önmagát, mert a hanyagság kifejlődését is az iskolán kívül álló okok idézik elő és lehetetlen a tanítónak egyedül és korlátolt nevelési eszközeivel minden rossz befolyást megakadályozni vagy ellensúlyozni. Éppen így vagyunk a káromkodással, iszákossággal, lopással stb. Mind erkölcsi hibák, melyeket az iskolától távol álló körülmények fejlesztenek ki, s e miatt a tanító azt egymaga nem is tudja kiirtani, de azért kötelessége, hogy tőle telhetőleg mindent elkövessen a javítás czéljából. Ilyen feltételek mellett kell a kötelességérzetet is nevelnünk. Mindjárt az iskolázás első napjain ébresztjük fel, erősítsük, gyakoroljuk a munkakedvet s ennek alapján a kötelességérzetet abban a reményben, hogy ha a végén sem lesz minden növendék kifogástalanul pontos, mégis legalább javítottunk a rossz hajlamokon. A kötelességérzetet czélzatosan kell nevelni annál is inkább, mert a természet csak a tettvágyat adja az emberrel, de hogy azt hasznos munkára lehessen fordítani, okvetlenül fejleszteni és alakítani kell. Tapasztalhatjuk, miszerint minden gyermekben ólénken működik a cselekvési ösztön, de nem tudja az iskolai munkára használni föl, miről érzékeny bizonyosságot tesznek a nyughatatlan, helytelenkedő és verekedő növendékek. Bizonyára ismernek kartársaim olyan tanulót, vagy talán önálló embert is, a ki szeret dolgozni és munkálkodik is állandóan, de kötelességeit azért elhanyagolja, mert éppen azt nem teszi, a mit tennie kellene, hanem folyton mellékfoglalkozásokkal tölti idejét. Ismertem gyereket, a ki egy pár iskolai foglalkozást, rajzot, vers tanulást, igen szívesen végezett, de azzal mindig el is foglalta magát és többi dolgait elhanyagolta. Az ily gyerek bár munkás, még sem kötelességérző.

Szükségessé teszi a kötelességérzet nevelését az is, hogy a hanyagság miatt a tanításban is akadályoztatunk gyakran, de a rendtartás körül is sok kellemetlenség fordul elő, s gyakran kell miatta az időt vesztegetni. De ezen kívül a kötelességérzet egy nélkülözhetetlen lelki tulajdonság a társadalmi életben is mindazon embernek, a kinek munkája után kell megélnie. Elég csak fölemlí-

tenem kartársaim előtt, miszerint a kötelesség mulasztás a társadalomban valóságos forrása a zavaroknak, hibáknak, tévedéseknek s végzetes bűnöknek. Sok ember me nekülhetett volna meg kellemetlenségektől, sőt szerencsétlenségektől is, ha kötelességeit ismeri és van akarata azt teljesíteni is. A sikkasztások napirenden levő történetével gyakran együtt van a vétkes mulasztás, melyet az ellenőrzők követnek el. A tűz és víz pusztításainál sokszor képezi a szerencsétlenség okát az, hogy a kikét illetett a védekezés, azok nem ismerték vagy elhanyagolták kötelességeiket.

Ha az iskolai életben meg nem szerezte az ember a kötelességérzetet, később nem igen lehet alkalma rá, mert az állam a kötelesség mulasztással szemben csak megtorlásról gondoskodik, de a bűnös javításáról vajmi kevésbé. Szükséges tehát czélzatosan képezni a kötelességérzetet és a tanító rendelkezik is czélszerű eszközökkel e nevelői feladat végrehajtására.

Az iskolában is, mint éppen a való életben, mindenkinek dolgoznia kell, hogy valami előre kitűzött czélt elérjen. Minden gyermeknek van kötelessége, melyet teljesítenie kell, különben az iskolai rend szabályaival jó összeütközésbe. E szerint tehát az iskola alkalmat ad arra, hogy a kötelességérzet egészen gyakorlatilag fejlesztessék. Oktatás által meglehet ismertetni, fegyelmezés által végre lehet hajtani a kiadott teendőket. Kedvező körülmény a kötelességérzet nevelésére az is, hogy éppen a tanulói években a leginkább idomítható a lélek. A hajlamokat lehet fokozni, vagy elfojtani; a képességeknek, munkásági ösztönnek irányt adhatunk e korban, a hanyagságnak pedig elejét vehetjük annál is inkább, mert az iskolázás első éveiben a gyermek leggyakrabban ösztönén kifejezést ad hajlamainak, s így a tanító tájékozhatja magát e tekintetben.

Ha a kötelességérzet nevelése szükséges, valamint teljesíthető, gondolkodnunk kell a kivitelről is.

E tekintetben először is hangsúlyozni kívánom, hogy a kötelességérzet nevelése nem tekinthető egy külön tantárgynak, a mint sok más nevelői feladatunkat sem lehet végrehajtani tanórákra beosztva. A kötelességek megismerésére és teljesítésére sok más lelki tulajdonságunk közreműködik, természetes tehát, hogy azok tekintetbe vételével kell rá hatnunk és pedig az alkalom által szolgáltatott időben. Tapasztalatból tudhatjuk, hogy az alkalmoszerű esetek elintézése által sokkal jobban tudunk a gyermek lelkére hatni, mintha azt elméleti eszközökkel tanórákon próbálgatjuk. Pld. ha egy gyermek ismételtlen hazudik, osztálytársai előtt megintem és semmi szavát többé el nem fogadom igaznak bizonyítás nélkül mindaddig, míg meg nem javul. Ezen alkalmoszerű eljárás bizonyára közvetlenebb, mint az erkölcsi mondatok betanítása, vagy szomorú végű elbeszélések olvasása a hazugság káros voltáról.

Minthogy előbb ismerni kell a kötelességet és csak azután lehet teljesíteni, magától következik, hogy mindig előbb ismertessük meg a gyermeket teendőivel s csak azután követeljük tőle a cselekvést, sőt eleinte még arra is figyelmeztetnünk kell, hogy ha dolgát el nem végezi, hibát követ el. Csak a folytonos gyakorlás által szokja meg a növendék a rendes munkát annyira, hogy különösebb figyelmeztetés nélkül is tudomásul veszi és teljesíti feladatait. Nem lehet mellőznünk az elméleti eszközöket sem e nevelői feladatunk megoldásánál, mert az oktatás, figyelmeztetés, megintés, ha alkalmoszerűen használjuk, bizonyára hathatós segílyt adnak, míg magunkra nem tudnánk általuk czélt érni.

Ez érzelem nevelésénél az iskolának igen kedvező

helyzete van, mert nemcsak alkalom van adva, hogy a gyermeknek teendőket adjon a tanító, hanem azt fegyelmezés segélyével majdnem minden körülmények között el is végeztetheti velük, tehát a pontos munkásságot be is lehet gyakoroltatni.

Sokkal kedvezőtlenebb körülmények vannak az iskolával szemben más alkalmakkor; mert pld. a pálinka irás korlátozására csak elméleti eszközeink vannak, de tapasztalhatjuk, hogy a tanító minden intése, oktatása, erkölcsi példázata siker nélkül marad, mert e rossz szokást épen a családban tartják fenn és gyakorolják. Idegen ajku növendékeink között a valódi hazafias érzést azért lehet csak kevés eredménnyel kiképezni a legnagyobb fáradtság mellett is, mert szóval és olvasmányok által bizonyíthatjuk csupán, hogy e haza közös honunk és annak minden lakója honfitársunk, de a tanítónak nem áll módjában, hogy az iskolán kívül s főképen a családi körben beszélt dolgokat ellenőrizze és kijavítsa.

A fősúlyt arra kell helyeznünk, hogy a gyermek szokja meg dolgainak pontos teljesítését. Tapasztalás bizonyítja, hogy a munkásság megkedveléséhez a szoktatás a legegyszerűbb és legjobb eszköz. Az apa talán kelletlenül korábban ad ást fia kezébe, s maga mellett dolgoztatja; az anya vizet hordat leányával a mosáshoz, hogy szokja meg jókor a munkát és a legtöbbször célzott is ér. Ha megszokta a rendes munkát a gyermek, később azt öntudatosná is kell tennie az iskolának, mert csak így lesz állandóvá a munkakedv, mely bizonyára egy nagy kincsét képezi az iskolából kilépő növendéknek.

A kötelességérzet nevelése ha egészen gyakorlati alapon vezetetik, három részből áll, u. m. 1. a kötelességek megismertetése és kiosztása; 2. a kötelességek elvégzetése és ellenőrzés; 3. a hanyagság megelőzése vagy elfojtása fegyelmezés által.

(Folytatása következik.)

Kovács Dániel.

É r t e s í t ő k.

Értesítvény a kolozsvári m. kir. állami tanítóképezde tizenhetedik évről. 1887. szeptember. — 1888. augusztus. A képezdei igazgatótanács megbízásából összeállította *Paal Ferencz* igazgató. — A képezde növendékeinek száma volt 57. A gyakorló-iskola 5 korosztályában volt év elején 66 gyermek, év végén 63. Tanképesítő vizsgálatot tett 15 növendék.

A kolozsvári m. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1887—88-iki tanévről. Az igazgató-tanács megbízásából szerkesztette: *Lázárné-Kasztner Janka*, igazgató. A növendékek létszáma a tanév elején volt 125, tanév végén 118. Benlakó volt az összes létszámból 69. Tanképesítő vizsgálatot tett 29. A gyakorló-iskola 6 korosztályában tanult 61 gyermek.

A zilahi m. kir. állami tanító-képezde tizenhetedik 1887—88-ik tanévi értesítvénye. A képezdei igazgató-tanács megbízásából szerkesztette *Faluégi Albert* igazgató. A kép. növ. száma volt év elején 45, év végén 43. Tanképesítő vizsgálatot tett: 9. A gyakorló-iskolában van 5 korosztály s ezekben volt év elején 48, év végén 41 gyermek. Az intézet került a múlt évben 15682 frtba. — Ezen intézet eddig 1870 óta 165 tanítói oklevelet adott ki.

A dévai áll. tanító-képezde értesítője az 1885—86, 1886—87, 1887—88 tanévből. Az igazgató-tanács megbízásából szerkesztette: *Hetyey Gábor* állami tanítóképezdei igazgató. Elöl áll egy történeti áttekintés az intézetben három év alatt történt eseményekről. A képezdeben a múlt 1887/8. isk. évben tanult 28 növendék. Tanképesítő vizsgál-

latot tettek: 8 intézeti növendék, 1 tanító és 1 megyei tisztviselő. A gyakorló-iskolának van négy osztálya s ezekben volt év elején 31 növendék, év végén 28. Az intézet évi fenntartása került 17,831 frt. 93 krba. Egy-egy tanító kiképzetése kerül az államnak négy év folytán 1800 frjába.

A bajai m. kir. állami tanítóképző-intézet XV-ik értesítője az 1887—88-iki (18-ik) tanévről. Az igazgató-tanács megbízásából közli: *Dr. Bartsch Samu* igazgató. A képezde növendékeinek száma volt 65. Tanítói oklevelet nyert 5 intézeti növendék s egy vidéki tanító. Tanultak az intézetben a rendes tantárgyakon kívül bunyerác nyelvét és selymészetet. Ez ulóbbival az ifjuság a tanév két utolsó hónapjában az intézeti kertiház e célra berendezett helyiségében gyakorlatilag is foglalkozott.

A gyakorló-iskolának négy osztálya van. A tanulók száma 45.

A tanító az idén csak ellenőrizte a takarékpénztárt, mert a növendékek a posta-takarékpénztárba helyezték pénzeiket. A betétel június 9-ig tett 160 frt. 56 krt.

Értesítés az unitárius vallás-közönség iskoláiról az 1887—88-ik tanévben. A nevelésügyi bizottság megbízásából szerkesztette: *Kovács János*, igazgató tanár. IX. évfolyam. Tartalma szól a kolozsvári főtanodáról (papnevelő-intézet, gymnasium, elemi iskola), a tordai középtanodáról, és elemi iskoláról, a székelykereszturi középtanodáról.

Elöl egy rövid, de magvas értekezés van, melyet a tudós Brassai Sámuel, egyetemi nyug. tanár irt e tételről: „Tudtak-e a középkoriak latinul?” Tárgy s feldolgozás a főtanoda izenyeihez van alkalmazva, de a magyar-nyelvtan szempontjából minket is érdekel.

Arra akar figyelmeztetni a szerző, hogy ne kövessük vakon azokat a nyelvtudósokat, kik a magyar nyelv tisztogatását tulságba viszik, mert nem mind idegen kifejezés az, a mit annak mondanak.

Erre nézve csak úgy oda vetve, de érthetően így szól egy helyen: „A barbarismussal, in specie a germanismussal való vádat nem kell hebehurgyán kimondani, mert különböző nyelvek kifejezések hasonlíthatnak egymáshoz a nélkül, hogy akár egyiket, akár másikat utánzással lehetne vádolni. Metaphorákra, idiotismusokra bukkanhat egyik és másik nép és nem következik szorosán, hogy valamelyikök a másiktól kölcsönözze volna. Sőt a kölcsönzés sem szül barbarismust, ha akár szó, akár szólam a kölcsönző nyelve tőstörzsökös analogiáival nem ellenkezik.”

Marosvásárhely szabad királyi város által állami segélylyel fenntartott I. foku ipartanoda értesítője az 1887—88. iskolai évről.

Negyedik évfolyam. Az ipartanodai bizottság megbízásából szerkesztette *Szentgyörgyi István* ipartanodai igazgató.

Elöl egy értekezés Szentgyörgyi Dénestől, „Takarékosság” czímen. Szerző fejtegeti, hogy milyen káros a pazarlás s mennyi jó következése van az okos takarékoságnak. Ajánlja, hogy neveljük az ifjuságot úgy, hogy legyen takarékos.

Erre vezet az, ha a gyermeket értelmesen tanítjuk, hogy tudjon gondolkodni, tudja kiszámítani magaviseletének következményeit. Megszoktatjuk, hogy tudjon magán uralkodni; szeresse a rendet mindenben, mert a rendesség sok időt megtakarít s még a tárgyak is tovább tartanak, ha azokat mindig az ő tulajdonságaiknak megfelelő helyen tisztán tartjuk. Ajánlja, hogy hassunk oda, hogy kivált a szegényebb sorsú iparos osztály ismerje meg a postatakarékpénztár jótékonyágát, s szokja meg azt felhasználni.

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanítótestület központi választmánya a nagy szünidő után, f. évi szeptember 15-én, Benedek Samu elnökle alatt, ülést tartott.

A múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése után, a választmány Trefort Agoston vall.- és közokt. miniszter elhunyt feletti mély részvételt jegyzőkönyvében megörökíteni határozta, s egyttal kimondta, hogy e hó 29., 30. és 31-én tartandó évi közgyűlés egyik napján emlékére gyászünnepélyt tart. Ezen ünnepély módozatainak, valamint a közgyűlés programjának megállapítására Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő elnökle alatt, Bányai Árpád, Elek Gyula és Sóllyom János tagokból álló bizottságot küldött ki.

Elnök előterjesztette Gönczy Pál államtitkárnak a tanítótestülethez intézett levelét, melyben Gönczy köszönetet mond, hogy 50 éves jubileumán mi is megemlékeztünk róla. (E levelet lapunk f. évi jun. 30-iki 12. számában már közöltük.) A levelet megőrzés végett irattárra határozta tenni a választmány.

Ez ülésen jött tárgyalás alá a nográdmegeyi tanítótestületnek azon átirata, melyben arra hívja fel tanítótestületünket s az összes hazai társaságokat, hogy tegyünk lépéseket a tanítói állomások betöltésénél, még egyes helyeken szokásban levő ugynevezett próbatanításoknak miniszteri rendelettel való eltörlése tárgyában, annyival inkább, minthogy az ilyen próbatanítások alkalmával egyszersmind újból vizsgálat alá vetik a tanítót, ha tanképesítő vizsgálatról oklevele van is. Megyékünkben „nehány évvel ezelőtt“ Bussa és Nagy-Haláp községekben a tanítói állomásokat ilyen módon töltötték be. Ez eljárás a tanítói tekintély, de különösen a tanítói képesítés rovására esik, s általában megszegyenítő a magyar tanítóságra. Ennek országosan való eltörlésére miniszteri rendeletet tart szükségesnek a nográdmegeyi tanítótestület. A választmány a megkeresést részvétellel vette tudomásul. Azonban ezen ügyben ezuttal további lépést tenni nem tartja szükségesnek. A szóban levő mindenestre nagy visszaélés az átirat szerint is csak két esetben fordult elő kivételesen, s bizonyosan orvosoltnak fog, mihelyt a nográdmegeyi tanítótestület kérvénye a vallás- és közoktatásügyi kormány elé jut. Ha a visszaélés ismétlődne, vagy pedig a nográdmegeyi tanítótestület kérelme mellőzötnék, s az elkövetett jogsértés nem orvosoltnék, csak akkor áll be annak szüksége, hogy a tanítótestületek egyttesen lépjenek fel a megsértett jog védelmére.

E tárgy után a vidéki köröktől beküldött jegyzőkönyvek olvastattak fel, és pedig a gyalui, nádásmenti és az almásmenti kör részéről, egy-egy, a moci köről 2 jegyzőkönyv.

A körök működése örömmel vétettek tudásul. Lapunkban mindenik gyűlésről voltak tudósítások, kivéven a moci kört, melynek munkálkodásából megemlítjük, hogy tárgyalta az énektanítás kérdését. S e tételre „A hangjegy szerint, vagy a hallás után való énektanításnak van-e helye az el. népiskolában?“ ki mondotta, hogy a hangjegy szerint való énektanítás célszerűbb és hasznosabb, de keresztül vitele csakis teljesen osztott népiskolában sikerül, azért az osztatlan népiskolában jelenleg jobb csak hallás után tanítani az éneket.

Ugyancsak ez a kör címét „Mezőségi kör“-re változtatta, mit a választmány tudomásul vett.

Az almásmenti kör jegyzőkönyvéből egy szomorú esetről vettünk tudomást. Ez év tavaszán Kállai János, állítólag kolozsvári származású zsoboki ref. kántor-tanító meghalt, s egy két éves gyermeket hagyott hátra, szegénységben, gyámsolatlanul. (Neje még előbb elhalt.)

A kör elnöke arra kéri a választmányt, hogy az árváról, kinek senkije sincs, gondoskodják. A választmány sajnálattal értesült e szerencsétlenségről annyival inkább, mert nehezíti a helyzetet az a körülmény, hogy Kállai János sem az Eötvös-alapnak, sem tanítótestületünknek tagja nem volt. Egyébiránt elhatározta, felhívni a kör elnökét, hogy küldjön értesítést a gyermek jelenlegi gondozásáról, s ha a gyermekről még nem gondoskodtak, kérje fel a néhaiak egyházközségi hatóságát, hogy tegyen lépést hivatalosan tanítótestületünknel a gyermek elhelyezése tárgyában. E megkeresésben szükséges lesz kimutatni, hogy a gyermek szülői, vagy legalább apja, vagy anyja kolozsvári származású, mert ez alapul fog szolgálni arra, hogy tanítótestületünk a gyermek elhelyezéséről valamiképen gondoskodhassék.

A pénztárnokok jelentései s több folyó ügyek elintézése után az ülés véget ért.

Meghívó. A kolozsmegyei tankerületi tanító-testület folyó évi közgyűlését s a néhai dr. Trefort Agoston, vallás- és közoktatásügyi volt miniszter emlékére rendezendő ünnepélyét, Kolozsvárt, f. évi október 29., 30. és 31-ik napjain tartja meg, melyekre a tanító-testület tagjait s az érdeklődőket tisztelettel meghívja, a tanító-testület közp. választmánya nevében: Kolozsvárt, 1888. szept. 26-án. Benedek Samu, tanító-testületi elnök. Elek Gyula, tanító-testületi titkár. Október 29-én d. u. $\frac{1}{2}$ 7 órakor előértekezlet a városi polgári fiú-iskola helyiségében október 30-án d. e. 9 órakor közgyűlés a városház nagytermében, a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki megnyitó-beszéd. 2. Bizottságok kiküldése: a) a tanszertár, b) a könyv- és irattár, c) az egyesületi és az „Eötvös alap“ pénztár, d) a „Család és Iskola“ pénztárának megvizsgálására, e) a nyilvános tanítások meghallgatására f) a tisztújításra vonatkozó szavazatok beszédésére. 3. A tisztújításra vonatkozó szavazatok beszédése. 4. $\frac{1}{2}$ 11 órakor ünnepélyes felvonulás a városi Redoute-ban tartandó emlékünnepele. Az emlékünnepele tárgysorozata: Okt. 30-án d. e. 11 órakor az emlékünnepele kezdete. 1. Vegyes karének, előadja a tanító- és tanítónő képző-intézet dalköre. 2. Emlékbeszéd néhai dr. Trefort Agoston, vall.- és közokt. volt miniszter felett. Tartja dr. Lázár Gyula, áll. tanítónőképezdci tanár. 3. Vegyes karének, előadja a tanító- és tanítónőképző intézet dalköre. Október 31-én d. e. 8-9 óráig nyilvános tanítást tartanak. a) a kül-monostorutczai „Augusteumi“ róm. kath. el. népiskolában Bőjthe László tanító, b) a belvárosi róm. kath. leányiskolában Schwarczel Adél tanítónő. $\frac{1}{2}$ 10 órakor a közgyűlés folytatása a városház nagytermében. 1. Hymnusz, éneki a tanítóképző intézet dalköre. 2. Titkári jelentés, felolvassa Elek Gyula tanító-testületi titkár. 3. Tisztviselők leköszönése, korelnök választása. 4. A szavazatszedő bizottság jelentése, s az új elnök székfoglalása. 5. Bizottságok jelentései: a) a tanszertár-, b) a könyv- és irattár-, c) az egyesületi és „Eötvös alap“ pénztárról, d) a „Család és Iskola“ pénztárról, a nyilvános tanítások meghallgatásáról. 6. A miniszteriumtól visszaküldött alapszabály-tervezet kiegészítése. 7. Felolvasás. Tartja dr. Koch Ferencz áll. tanítóképz. tanár. 8. Indítványok tárgyalása.

I R O D A L O M.

Mutatvány Józsa Sándor „Számítási vezérkönyv“-éből. Gyergyó-Ditró (Csikmegeye.) Ára 1 frt 40 kr. Előleges utalványozás esetén bérmentve.

A szóbeli összeadás tanítása számoló koczkákkal az el. népiskola II. osztályában.

2. Fogás¹⁾

Tízeseket adtunk tízesekhez 10—100-ig úgy t. i., hogy a kijövő összeg a százat ne haladja meg. Ez éppen úgy megy, mint az 1. fogás, csak hogy itt tízesekről van szó. Az állványon 2 lécz van. A felső léczre 1 tizes koczkát állítok; a 2. léczre kirakom a páratlan tizes koczkacsoportokat így:

||| ||||| ||||||| |||||||||²⁾

Hány koczka van a felső léczen... N? 1 tiz. Hány koczka van a 2. léczen külön csoportokban, mondd el... N! 1 tiz.; 3 tiz vagyis harmincz: 5 tiz vagyis ötven; 7 tiz vagyis hetven; 9 tiz vagyis kilenczven Jó!

Figyeljetez ide! A felső léczen levő 1 tizes kt. minde-
nik koczka-csoporthoz rendre hozzáadjuk. (A számítás mindig a felső léczen levő említésével veszi kezdetét.)

A) Kézzel végzem az összeadást.

A felső léczen levő 1 tizes koczkát főlemelem s a második léczen levő 1, 3, 5, 7, 9, tizes koczkacsoporthoz értetem rendre, miközben kérdem: pl. (koczka nevét nem említjük.)

1 tiz meg 1 tiz? Gy: 1 tiz meg 1 tiz = 2 tiz v. 20.
1 " + 3 " ? Gy: 1 " + 3 " = 4 " v. 40.
1 " + 5 " ? Gy: 1 " + 5 " = 6 " v. 60.
1 " + 7 " ? Gy: 1 " + 7 " = 8 " v. 80.
1 " + 9 " ? Gy: 1 " + 9 " = 10 " v. 100.

(elkötő helyekre tízes-
ezza teszem a 10-eket)

B) Csak pálczával mutatom a felső léczen levő 1 tizes kt. meg a 2-ik léczen levő 1, 3, 5, 7, 9 tizes koczkákat s a felelő gyermekek a padból hangosan mondják az összeadást. A tizeket rendes nevőkön (tiz, husz stb) említik. pl.

Mutatom: tiz meg tiz? Gy: tiz meg 10=20.

" : tiz meg 30? Gy: tiz meg 30=40.

Mutatom: tiz meg 50? Gy: tiz meg 50=60.

" : 10 + 70? Gy: 10 + 70=80.

" : 10 + 90? Gy: 10 + 90=100.

C) Pálczával sem mutatom a koczkákat, hanem a felelő gyermekek a padból csak nézik azokat, s úgy, szemmel kísérve, számítják a felső léczen levő tizet a 2-ik léczen levő tiz, — harmincz — stb.-hez. Menet és beszéd, mint előbb. A felső léczen levő tizet számitd hozzá mindenik koczkacsoporthoz... N! A gyermek nézi a koczkákat s felel:

tiz meg tiz = húsz.

tiz + harmincz = negyven.

tiz + ötven = hatvan.

tiz + hetven = nyolczvan.

tiz + kilenczven = száz.

D) A felelő gyermekek elfordulnak a koczkáktól, s úgy végzik (elvont számokkal) az előbbi gyakorlatot vagyis a tiznek hozzáadását a tiz, harmincz stb. páratlan tízesekhez.

Fordulj el s add hozzá a tizet mindenik páratlan tizes számhoz N! A gyermek nem nézi a koczkákat s beszél:

tiz meg tiz=húsz stb.

E) A felelő gyermekek nézik a koczkákat s gyakorlati alkalmazással végzik az előbbieket

¹⁾ *Jegyzés.* Az első fogás, mely az első osztály összeadási anyagát képezi, legfennebb 3—4 óra alatt könnyen elvégezhető, mert az itt csak már ismétlés. Az első fogásnál is ugyanilyen az eljárás, csak hogy ott egyes koczkák szerepelnek. Az 1. fogást megelőzőleg a szám fogalom 1—100-ig már meg van adva, vagyis a tizes rendszer e közben ki van fejtve stb. természetesen nem számjegyekkel.

²⁾ E vonalak a kirakandó tizes koczkák helyét jelölik. A 2 fekvő vonal pedig a számoló állvány 2 léczét ábrázolja.

menete szerint a tiznek hozzáadását a páratlan tizes számokhoz, illetőleg tárgyakhoz. A számoknak rendes nevét mondják: tiz, harmincz, stb. A gyermek felel:

Ha egyik nyájban van 10 bárány, a másikban 10 bárány, akkor a 2 nyájban összesen van 20 bárány.

Ha egyik nyájban van 10 bárány, a másikban 30 bárány, akkor a 2 nyájban összesen van 40 bárány.

Ha egyik nyájban van 10 bárány, a másikban 50 bárány, akkor a 2 nyájban összesen van 60 bárány.

Ha egyik nyájban van 10 bárány, a másikban 70 bárány, akkor a 2 nyájban összesen van 80 bárány.

Ha egyik nyájban van 10 bárány, a másikban 90 bárány, akkor a 2 nyájban összesen van 100 bárány.

F) A felelő gyermekek elfordulnak a koczkáktól, azokat nem nézik s gyakorlati alkalmazással úgy végzik éppen az előbbi E) gyakorlatot. Mindenik gyermek más-más tárgyat sző az előbbi pont E) mintájára beszédjébe. Egy-egy gyermek a tizet mindenik páratlan tizes számhoz, illetőleg tárgyhoz hozzá adja, addig nem hagyja félbe beszédét. Menet és beszéd egyébként, mint előbb, pl.

Ha egy gyermek eperből szerzett egyik napon 10 krt, másik napon 30 krt, akkor összesen szerzett 40 krt.

Ha egy gyermek eperből szerzett egyik napon 10 krt, másik napon 50 krt, akkor összesen szerzett 60 krt.

Ha egy gyermek eperből szerzett egyik napon 10 krt, másik napon 70 krt, akkor összesen szerzett 80 krt.

Ha egy gyermek eperből szerzett egyik napon 10 krt, másik napon 90 krt, akkor összesen szerzett 100 krt. (100 kr. = 1 frt.)

G) Ekkor a páratlan tizes koczkacsoportok helyére a páros tizeskoczkacsoportokat rakjuk ki s azokhoz adjuk a tizet az A, B, C, D, E és F. pontok alatt látott menet, illetőleg fokozat szerint A koczka nevét itt sem említjük. A tízeseknek rendes nevüket mondjuk: tiz, husz stb. (Ez az előbbi szerint könnyen részletezhető. azért utalom arra a tanítót).

*

Ha az 1 tizet mindenik páros tizes koczkacsoporthoz hozzá számítottuk a látottak szerint, akkor a felső léczre az 1 tizes koczka helyett 2, (majd rendre 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9) tizes-koczkát teszünk s azokkal is elvégezzük a látott összeadást. De midőn a felső léczen kettő vagy kettőnél több tizes-koczka van, akkor az A) pont alatt levő gyakorlat kimaradhat vagyis kézzel nem végezem az összeadást, hanem előbb csak pálczával mutatom a tizes-koczkákat stb.

A további gyakorlatok mind rövidebbekké válnak e fogásban is. A további részletes tanítás vagyis folytatás a Szám-tani Vezérkönyv című munkában szintén fellelhető.

Magyar nyelvtan a miniszteri tanterv szerint az elemi népisk. II., III., IV., V., VI-ik osztályai számára. Első rész. A II. és III. osztály részére. Irta Vargyas Endre, kir. tanfelügyelő. Harmadik kiadás. Budapest, 1889. Méhner Vilmos kiadása. Ára 12 kr.

Földrajz a miniszteri tanterv szerint az elemi népiskolák III., IV., V., VI-ik osztálya számára. Első rész. A III. és IV. oszt. részére. Irta Vargyas Endre, kir. tanfelügyelő. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium által 1886. decz. 16-án 38,636. sz. a ajánlott tankönyv első része. Budapest, Mehner Vilmos kiadása. 1889. Ára 16 kr.

Keresztény Magvető. Szerkesztik és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János. XXIII. évfolyam. 1888. (július — augusztus) 4. füzet.

V E G Y E S E K

— **Nyugdíjazás.** Gója Szymion volt oláh-gerómonostori görög kel. tanító özvegye és 2 kiskoru árvája, az orsz. tanítói-nyugdíj alapból 134 frt. évi segélyt nyert.

— **A miniszter köszönete.** A vallás- és közokt. miniszter a kis-sebesi bánya tulajdonosoknak a telepen létesített iskola érdekében tett áldozataikért köszönetét nyilvánította.

— **Lemondás.** Ötvös Mária, gyalui áll. isk. tanítónő. egészségi okok miatt, állásáról lemondott, s végkielégítés iránt kérelmezett. Helyének betöltése közelebről megtörténik.

— **Új tanítónő.** A kolozsvári ág. evangélikus egyház-község. az általa fentartott elemi népiskolához, Schusztér Károly nyugdíjba ment tanító helyébe, Lindner Augusztia polg. tanítónőképzőt végzett okl. tanítónőt választotta meg.

— **Siketnéma intézet.** A kolozsvári siketnéma intézet első tanéve f. hó 4-én nyílik meg. Eddig 8 növendéket vettek fel, kik közül hat kolozsvári és kettő vidéki. E 8 növ. f. év aug. 16-tól fogva próba-oktatásban részesült.

— **Trefort requiem.** A kolozsvári Ferencz József tudomány-egyetem Trefort Ágoston emlékére m. hó 27-én gyászistentiszteletet tartott a főtéri r. kath. templomban a hatóságok, az összes iskolák és testületek részvételével. Az istentiszteleten a szertartást az egyetemi tanács felkérésére Lönhárt Ferencz róm. kath. püspök végezte fényes segédlettel.

— **A kis-sebesi népiskola gondnoksága.** Alakuló ülését m. hó 17-én tartotta meg Elnök lett dr. Haller Károly, alelnök és helyi elnök Barsay Domokos, gondnok és pénztárnok Mansberger Soma, tagok: dr. Hegedüs István és Kertész Samu. A gondnoksági ülésen, melyen Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő is részt vett, beható tanácskozás alá vették az iskola ügyét s elhatározták, hogy egy népkönyvtárt is létesítenek. E könyvtár költségeire Mansberger Soma 25 frtot adományozott, valamint elvállalta, hogy az iskola szolgálati teendőinél felmerülő költségeket is fedezni fogja. A gondnokság úgy az adományt, mint az ígéretet köszönettel fogadta.

— **Kolozsvár tanügyi kiadása.** A város, jövő évi költségvetése szerint, iskolák fentartására és segélyezésére 50,000 frtot fordít.

— **Új felső leányiskola.** A vall. és közokt. miniszter Déván egy, két osztályu áll. felső leányiskolát állít fel, melynek első osztálya e tanévben megnyílik. Az iskola támogatásához a város 500 frttal járul.

— **Közegészségügy.** Maros-Tordamegye közegészségügyi bizottságának elnökévé Deák Lajos kir. tanfelügyelőt választották meg. Örvendünk e szerencsés választásnak.

— **Köszönet.** Gazi József, tanítónő-képezdei gyakorló iskolai nyug. tanító úr szíves volt Huber Károlytól négy férfi négyest ajándékozni a kolozsvári áll. tanító-képezde önképzőkörre énekkarának. Kedves kötelességet teljesítünk, midőn a t. ajándékozónak, ki önképzőkörünket kezdettől fogva buzgóan támogatta, ezen újabb szíveségeért az önképzőkör nevében hálás köszönetet nyilvánítunk. Kolozsvárt, 1888. szept. 22-én. Az elnökség.

— **Szász Domokos,** ev. ref. püspök, Marastoni által sikerülten rajzolt arcképe, ívrét alakban kapható Kolozsvárt Stein János könyvkereskedésében. Ára a csinos képnek 1 frt. Vidékre bérmentve 1 frt 20 kr.

— **Torna-póttanfolyam** A budapesti nemzeti tornaegyletben rendezett torna-póttanfolyam hallgatóinak vizsgálata m. hó 12., 13. és 14-én volt meg. A tanfolyamon részt vett 9 középisk. tanár, 8 elemi tanító és 1 okl. tornatanár. A vizsgáló bizottság a bemutatott gyakorlati és elméleti ismeretek felett teljes megalégedését nyilvánította.

— **Selyemtenyésztés a tanítóképezdeben.** A dévai áll. tanítóképezde kísérletet tett a selyem tenyésztéssel. Az

eredmény az lett, hogy bevettek 15 frt 60 krt., s kiadtak 15 frt 90 krt. Eből látszik, hogy a képezdeknek is bajos tulterjeszkedni azon határon, melyet elejök a sajátképeni feladatuk s a természet szab.

— **A zilahi ev. ref. kollegium,** melynek 4 alsó osztályát eddigelé az államilag segélyezett közs. polg. iskola képezte, az állammal kötött szerződés alapján természetes kiégésztést nyert és szeptember 1-jén mint teljes 8 osztályu gymnasium kezdte meg működését.

— **Alapítvány.** Dull Kászló cigányi földbirtokos a zilahi áll. segélyezett közs. polgári fiúiskolánál 320 frtos alapítványt tett, oly feltétellel, hogy annak évi jövedelmét az alapító „nevét nem viselő s lehetőleg vele rokonságban nem levő“ egy vagy két jó magaviseletű szegénysorsu magyar tanuló kapja.

— **Szerbia elemi oktatásügye.** 12 tankerületben van 1245 tanítói állomás, a népiskolákba az 188⁶/₇ tanévben 50.860 gyermek járt.

— **Pécsi általános kiállítás.** Baranya, Somogy, Tolna s a közelebbi dunántuli megyék Pécsen általános kiállítást rendeztek, melynek egyik csoportja tanügyi kiállítás volt. E csoportnak egyik kiváló érdekessége volt a püerg-szelaknai farragó-iskola és játékeszer-készítő tanműhely kiállítása, mely különbféle gyermekjáték-mintát és népiskolák alsóbb osztályaiban használható szemléltető eszközöket mutatott be.

— **A házi feladatokról.** Schröder A. a „Paed. Zeitung“-ban a többek közt ezeket írja: „A tanítás paedagogiaszerinti épületében bizonyára igen szépnek tetszik, ha benne a házi feladatoknak is kijelölök a szerepet, hogy a tanulók tudását erősítsék, önállóságukat felbresszszék és fejlesszék, a ház és iskola közti kapcsolat létrehozására. De a paedag. gyakorlat rideg valósága az üdvöt árasztó szert vést hozó Pandorává változtatja, ki romlással terhes szelenczéből bajt hoz tanítóra, szülékre és tanulókra: a házi feladatok folytonos kedvetlenség és bosszankodás forrásai az első részről; a szülékekben az iskola elleni rossz hangulat alapjai; a gyermekek számára megrövidítök a vidám játékhoz való időt és kedvet s így az egészséges fejlődést is az egyenlőtlen teher által, melyet vállalkra tesznek, az ifjakkal való helytelen bánásra vezetnek bennünket s végre arra segítenek, hogy olyan talajt növeljünk, melyen az igazság nem szeretésének csúnya növénye nagyon is jól tenyészök.“

— **A szünidei gyermek-telepekre** vonatkozólag f. évi aug. 13. és 14. napjaira Zürichbe nemzetközi kongressus volt hírdetve, melynek célja volt: e telepekről s a gyermekek nyári ápolásáról való tanácskozás, kiterjeszkedve általában a gyermekek egészség-ügyére, még pedig mind lelki, mind testi tekintetben; de csak az iskolába járásra kötelezett korúakra. A meghívóban kitűzött tárgyak közül nevezetesebbek: 1) Egy nyilvános. nemzetközi közlöny alapításának megbeszélése, mely közlöny a gyermek-egészségügy terén tett tapasztalatokat és haladást feltüntetné. 2) A szünidei telepek s ezekkel összefüggő más intézmények és törekvések testi és szellemi eredményei. 3) Gyógyító helyek rhachiticus és scrofulás gyermekek számára. 4) Közlések a Zürichben végzett szemméreésekről s a nyári ápolás befolyása a gyermekek látó erejére. 5) Ide vágó intézmények megsemlélése Zürichben.

— **Tanítónőkérdés.** Franciaországban az utóbbi négy évben 71,591 nő lépett az elemi-tanügy terére, 8208 pedig a felsőbb iskolák szolgálatába. A képző intézetekből évenként 4000 tanítónőjelölt lép ki. A szükséglet pedig legfeljebb csak 4500 tanítónő. Ennek következtében a francia kormány a tanítónők kiképzését megnehezíti.

TARTALOM: Az új miniszter. Fazakas József. — Humboldt elve a természetrajz tanításánál. (Vége.) Binder Laura. — A kötelességérzetről. (Folyt. köv.) Kovács Dániel. — Értesítök. — Egyesületi élet. — Irodalom. — Vegyesek.